

ویژگی‌های استاد موفق از دید دانشجویان دانشگاه‌های ارائه‌دهنده آموزش مجازی در شهر شیراز

خدیجه شاهسونی^۱، مهران فرج‌الهی^۲، ناهید ظریف‌صنایعی^{۳*}
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

Characteristics of a Good Lecturer from the Viewpoints of the Students of Universities Offering Virtual Education in Shiraz

Khadijeh Shahsavani¹, Mehran Faraj Elahi², Nahid Zarif Sanaiey^{3*}

Department of Education and Psychology, Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

Introduction: An important factor fostering the achievement of educational objectives and goals is the lecturer. Characteristics of a lecturer could facilitate the teaching procedure and even compensate for the textbook imperfections. Regarding the importance of the subject, the aim of this research is to determine the characteristics of a successful lecturer from the in the prospect of the students of the Shiraz Virtual Universities.

Materials and Methods: The present research was functional and for its accomplishment, the measuring- method has been used. For the purpose of data accumulation, the verified questionnaire forms has been used, which reliability of the questionnaires was calculated by the Cronbakh Alpha coefficient and estimated to be 0.93. Statistic Research Community contains 1270 people, from which 1200 people were in Shiraz Virtual University and 70 people were the students of Shiraz Virtual Medical Science University. The volume of research statistic sample, by using Morgan chart estimated to be 351 people, that has been chosen by the proportional classificatory sampling method. The analysis of questionnaires of single changeable test, independent T, dissolution of one way variance (ANOVA) and the prosecution test is also used.

Results: The results showed that Domains of scholarship (Virtual University Shiraz of $m= 4.37$ and Virtual University of Medical Sciences Shiraz $m= 4.47$), electronic skills (Virtual University Shiraz of $m= 3.94$ and Virtual University of Medical Sciences Shiraz $m= 4.16$) and teaching techniques (Virtual University Shiraz of $m= 4.21$ and Virtual University of Medical Sciences Shiraz $m= 4.30$) Successful teachers are effective in defining feature ($p= 0.001$).

Conclusion: Research findings demonstrate that, researching, obligation, electronic skills and teaching techniques scopes, are effective in clarification of successful master.

Keywords

Scholarship, Obligation and Electronic Skills, Teaching Techniques, Teaching, University

چکیده

مقدمه: استاد یکی از اساسی‌ترین عامل برای ایجاد موفقیت در تحقق اهداف آموزشی است و خصوصیات یک استاد می‌تواند موجب تسهیل فرایند آموزش شده و حتی نقص کتاب‌های درسی را جبران کند. با عنایت به اهمیت موضوع، هدف کلی این پژوهش تعیین ویژگی‌های استاد موفق از دید دانشجویان دانشگاه‌های مجازی شیراز بوده است.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و برای اجرای آن از روش توصیفی پیمایشی استفاده شد. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده گردید. پایایی پرسش‌نامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه و ۰/۹۳ برآورد گردید. جامعه آماری پژوهش شامل ۱۲۷۰ نفر، ۱۲۰۰ نفر در دانشگاه مجازی شیراز و ۷۰ نفر دانشجویان دانشگاه مجازی علوم پزشکی شیراز بود. حجم نمونه آماری پژوهش با استفاده از جدول مورگان ۳۵۱ نفر برآورد گردید که از طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی

انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های پرسش‌نامه از آزمون‌های T تک متغیره، T مستقل، تحلیل واریانس تک‌راهه (ANOVA) و نیز از آزمون تعقیبی شفه استفاده شد.

نتایج: نتایج پژوهش نشان داد که حیطه‌های دانش‌پژوهی (دانشگاه مجازی شیراز $m=4/37$ ، و دانشگاه مجازی علوم پزشکی شیراز $m=4/47$)، مهارت در تعامل الکترونیکی (دانشگاه مجازی شیراز $m=3/94$ ، و دانشگاه مجازی علوم پزشکی شیراز $m=4/16$) و روش تدریس (دانشگاه مجازی شیراز $m=4/21$ و دانشگاه مجازی علوم پزشکی شیراز $m=4/30$) در تبیین ویژگی‌های استاد موفق تأثیرگذار هستند ($p=0/001$).

نتیجه‌گیری: حیطه‌های دانش‌پژوهی، تعهد و مهارت الکترونیکی و روش تدریس در تبیین استاد موفق تأثیرگذار می‌باشند.

واژگان کلیدی

دانش‌پژوهی، تعهد و مهارت الکترونیکی، روش تدریس، تدریس، دانشگاه

مقدمه

آموزش کلید شکوفا کردن همه توانایی‌های سرشتی‌ای است که در درون هستی هر فرد نهفته است. آموزش نمایش دانش نیست، بلکه فرآیندی است که شامل شناسایی سطح یادگیری و تصمیم‌گیری جهت مداخلات تسریع‌کننده یادگیری می‌باشد [۱]. با گسترده شدن فناوری اطلاعات و نفوذ وسایل ارتباط جمعی به عمق جامعه، ابزارها و روش‌های آموزش هم نیز دچار تحول شده، به طوری که با پیشرفت فناوری استفاده از ابزارهای جدید برای انتقال دانش مطرح شد. امروزه همراه با رشد سریع سیستم‌های چند رسانه‌ای و فناوری‌های وابسته به شبکه، آموزش مبتنی بر اینترنت و روش‌های یادگیری گسترش یافته و یادگیری سنتی هم به سمت محیط‌های مجازی سوق داده شده است. اینترنت و به‌خصوص شبکه جهان‌گستر وب نویدبخش دست‌یابی انسان به یکی از قدرتمندترین ابزارهای آموزشی و یادگیری است [۲].

اندیشه تأسیس آموزش مجازی از سال ۱۹۹۶ میلادی در جهان مطرح شد ولی اولین دانشگاه مجازی در سال ۲۰۰۰ میلادی شکل گرفت. طرح آموزش مجازی را اولین بار انگلستان مطرح کرد اما آمریکایی‌ها به طور عملی برای اولین بار به آن پرداختند [۳]. برای اولین بار در ایران دانشگاه ابوریحان بیرونی در سال ۱۳۵۰ به ارائه آموزش از دور به طریق مکاتبه‌ای اقدام نمود و سپس داستان گسترش آموزش‌های مجازی در فضای آموزش عالی، از تأسیس دانشکده مهندسی فناوری اطلاعات دانشگاه امیرکبیر آغاز شد. در دانشگاه مجازی، دانشجو می‌تواند بدون شرکت در آزمون ورودی یا کنکور سراسری و تنها بر اساس توان علمی و مالی دانشجو، به انتخاب واحد در رشته مورد علاقه معرفی شده توسط دانشگاه مجازی، پرداخته و پس از طی دوره دانش‌پذیری، در صورت کسب حداقل‌های لازم، به مرحله دانشجوی رسمی وارد شود و ادامه تحصیل دهد. تحصیل در این دوره‌ها در هر مقطعی، به صورت سایت اینترنتی و آموزش‌های مجازی میسر شده است و امکان تعاملات الکترونیکی متنی و صوتی گسترده و فراگیری بین دانشجو و استاد برقرار شده است که نمونه‌های موفق آن را می‌توان در دانشگاه‌های مختلف مرتبط مشاهده کرد. دانشگاه‌های صنعتی شریف، امیر کبیر، علم و صنعت، فردوسی مشهد، علامه طباطبایی و دانشگاه شیراز در این راه پیشگام هستند [۴].

برای این که فرآیند پذیرش آموزش مجازی در کشور موفق باشد، باید شرایطی فراهم شود که پذیرش این نوآوری‌ها در بین مسئولین و دست‌اندرکاران امر تسهیل گردد، از جمله عوامل اصلی در زمینه پیاده‌سازی آموزش مجازی در دانشگاه‌ها، اساتید گروه‌های آموزشی هستند [۵]. اساتید مهمترین عامل در تعلیم و تربیت دانشجویان می‌باشند، زیرا آن‌ها می‌توانند با اندیشه‌هایی که دارند بر روی هزاران نفر اثر بگذارند. استادان بزرگ‌ترین نقش را در بهبود کیفیت آموزش‌های عالی ایفا می‌کنند. اگر چه شرایط و امکانات آموزشی یکی از عوامل مؤثر بر جریان یادگیری است ولی بدون شک نیروی انسانی و به‌ویژه استاد یکی از مهمترین عوامل تشکیل‌دهنده محیط‌های آموزشی است [۶].

یک استاد موفق باید دارای ویژگی‌های متعدد باشد تا قادر به افزایش اعتبار و شهرت یک مؤسسه آموزشی گردد [۷]. استاد یکی از اساسی‌ترین عامل برای ایجاد موفقیت در تحقق اهداف آموزشی است که می‌تواند با کنترل متغیرهای مختلف وضعیتی مناسب برای حصول یادگیری بهتر فراهم کند [۸].

استاد خلق‌کننده فضایی است که دانشجو در آن بصیرت پیدا می‌کند. استعدادهای بالقوه خود را شناخته و رشد می‌دهد و در جهت توانایی‌های حرفه‌ای و شخصی خود به بهترین شیوه گام بر می‌دارد. این تغییرات با اتکا به ویژگی‌های مطلوب مدرس صورت خواهد پذیرفت [۹].

در آموزش مجازی یادگیری به یک منبع غیر شخصی (کتاب، جزوه، نوار صوتی و تصویری و غیره) متکی است. در این آموزش یادگیرندگان با ویژگی‌های شخصی استاد سر و کار ندارند، بلکه با دانش او که به صورت کتاب یا در قالب سایر مواد آموزشی تهیه شده است، روبرو هستند، لذا توجه به استاد جهت بالا بردن کیفیت آموزش ارزشمند می‌باشد [۱۰].

از آنجا که نقش استاد در فرآیند آموزش و تدریس مهم و غیرقابل انکار می‌باشد، دانستن معیارهای یک استاد اثربخش می‌تواند در جهت ارتقای عملکرد استاد مؤثر واقع گردد [۱۱]. یکی از روش‌هایی که در بیشتر کشورها و از جمله ایران جهت تعیین معیارهای یک استاد توانمند استفاده می‌شود نظرخواهی از دانشجویان است زیرا جهت قضاوت در مورد فعالیت‌های آموزشی آنان در بهترین شرایط قرار دارند [۱۲]. در این پژوهش حیطه‌های دانش‌پژوهی، مهارت و تعهد الکترونیکی و روش تدریس مدرسین دوره‌های مجاز از دید دانشجویان مورد بررسی قرار گرفت.

دانش‌پژوهی (Scholarship): دانش‌پژوهی، یکی از مفاهیمی که در دو دهه اخیر وارد عرصه‌های دانشگاهی شده است. دانش‌پژوهی را می‌توان برجسته‌ترین و شناخته‌ترین روش دانش‌یابی و کلید پیشرفت و گسترش هر کشوری پنداشت.

امروزه در قالب مفهوم ارائه شده توسط Boyer دانش‌پژوهی در چهار حوزه مختلف معرفی شده است که اگر چه هم‌پوشی‌هایی با یکدیگر دارند ولی می‌توان آنها را به عنوان ابعاد گوناگون دانش‌پژوهی در نظر گرفت. اولین و متداول‌ترین فرم دانش‌پژوهی، دانش‌پژوهی در عرصه اکتشاف (کشف دانش جدید با هدف دستیابی به درک بهتر از دنیا) و یا در حقیقت همان تحقیقات اصیل است. دومین حوزه که بویژه به آن اشاره نموده، دانش‌پژوهی ادغام است. این شکل از دانش‌پژوهی درصدد جستجوی ارتباط بین پژوهش‌های صورت گرفته در درون یک رشته یا حتی بین رشته‌های مختلف می‌باشد. حوزه سوم دانش‌پژوهی به جنبه ارائه خدمات دانشگاه‌ها اشاره دارد و دانش‌پژوهی کاربرد نام‌گذاری شده است.

آخرین حوزه دانش‌پژوهی، دانش‌پژوهی آموزشی است. دانشی که از طریق پژوهش‌های پایه به دست می‌آید و یا با ادغام کردن معلومات به دست آمده در زمینه‌های مختلف کسب می‌شوند [۱۳].

تعهد و مهارت الکترونیکی: تعهد و مهارت الکترونیکی به آموزش‌هایی اطلاق می‌شود که از طریق وسایل ارتباط الکترونیکی از قبیل اینترنت (Internet) (نام شبکه‌ای است که در آن میلیون‌ها کامپیوتر از سراسر جهان به هم متصل شده‌اند)، اینترانت (Intranet) (شبکه‌ای رایانه‌ای است که از زبان مشترک ارتباطی شبکه جهانی اینترنت برای تبادل داده‌ها استفاده می‌کند) و اکسترانت (Extranet) (اکسترانت یک شبکه شخصی است که از پروتکل اینترنت و اتصالات شبکه استفاده می‌کند و امکان استفاده از سیستم ارتباط از دور جمعی را فراهم می‌کند) ارائه می‌شود [۱۴].

روش تدریس: روش تدریس، به مجموعه فعالیت‌هایی که توسط یاددهنده و به منظور تسهیل یا هدایت یادگیری در یادگیرندگان به انجام می‌رسد، می‌باشد [۱۵]. تدریس یک هنر است نه یک علم، زیرا تدریس مشتمل بر انسان‌ها، عواطف و ارزش‌های انسانی است. تدریس فرآیندی گروهی و تعاملی دو طرفه می‌باشد که در طی آن فراگیر و آموزش‌دهنده از همدیگر تأثیرپذیری دارند [۱۶].

آقا کبیری تحقیقی با عنوان "بررسی آموزش مجازی از دید اساتید و دانشجویان این برنامه‌ها با توجه به استانداردهای موجود" انجام داده است. نتایج وی نشان داده است که بیشترین مشکلاتی که دانشجویان به آنها اشاره داشتند، در زمینه عدم کیفیت این آموزش‌ها در مقایسه با آموزش‌های حضوری، عدم زیرساخت‌های ارتباطی مناسب، مشکلات مربوط به فناوری‌هایی از قبیل اینترنت و سرعت آن بودند، در مجموع آنها خواستار زمان مناسب‌تر برای دروس و عوامل ارتباطی در این آموزش‌ها بودند و مشکلاتی که اساتید به آنها اشاره داشتند عبارتند از عدم زیرساخت‌های فرهنگی مناسب جهت این نوع آموزش‌ها و مشکلات نرم‌افزاری [۱۷].

راهب و همکاران در پژوهشی با عنوان بررسی دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و پیراپزشکی دانشگاه علوم پزشکی سمنان در خصوص ویژگی‌های یک استاد خوب دانشگاهی به این نتایج دست یافتند که از دید دانشجویان، مهمترین خصوصیات یک استاد خوب دانشگاهی، به ترتیب عبارتند از تسلط استاد بر درس مورد تدریس، شیوایی بیان، نحوه ساماندهی و تنظیم درس و علاقه‌مندی به تدریس و از طرف دیگر قاطعیت و سخت‌گیری، علاقه‌مندی به پژوهش و سابقه تدریس، که دانشجویان اهمیت کمتری برای آن قائل بودند [۱۸]. پژوهش نوایی و همکاران تحت عنوان "شاخص استاد مطلوب از دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بابل" نشان داد از نظر دانشجویان، حضور به موقع استاد در کلاس درس ۶۵/۴٪، حرکات و راه رفتن مناسب استاد در کلاس ۶۷/۷٪،

تجربه و تسلط مدرس بر روی درس ۷۶/۵٪، اطلاعات به‌روز داشتن ۶۵/۱٪، انعطاف‌پذیری در کلاس ۷۵/۱٪، استفاده صحیح و مناسب از وسایل کمک آموزشی ۶۰/۴٪، به عنوان ملاک‌های مهم یک استاد توانمند شناخته شده است [۱۹].

Dyer و Roberts در پژوهشی، دلجویی کردن استاد از دانشجو، داشتن طرح درس، ارزیابی پیشرفت تحصیلی دانشجو، مشاوره کردن، صادق و درستکار بودن، تسلط علمی بر درس، مدیریت مؤثر، ایجاد انگیزه و استفاده از روش‌های مختلف تدریس را به عنوان مهمترین خصوصیات مؤثر یک استاد بیان کرده‌اند [۲۰]. در پژوهش Richardson و Arundell مهمترین ویژگی‌های استاد مطلوب تسلط استاد بر درس مورد تدریس، احترام به دانشجو، درگیر کردن دانشجو در بحث کلاسی و استفاده از روش‌های تدریس معرفی شده است [۲۱].

در پژوهش Ciancialow با عنوان "مقایسه دیدگاه دانشجویان مؤنث و مذکر در زمینه ویژگی‌های استاد خوب" به این نتیجه رسید که از نظر دانشجویان مؤنث، استاد خوب باید دارای ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری مناسب باشد، در حالی که از دید دانشجویان مذکر، یک استاد خوب باید دارای ویژگی‌های آموزشی و پژوهشی مناسب باشد [۲۲]. در تحقیق دیگری که توسط Clarmin انجام شده است، مطرح شده که دانشجویان ویژگی‌های یک مدرس مناسب را در داشتن ویژگی‌های اخلاقی و رعایت اصول و قوانین اخلاقی و رفتاری عنوان نموده‌اند، در حالی که استادان هیئت علمی دانشگاه، به ویژگی‌های آموزش قبل از تدریس مناسب، پیروی از منابع جدید و انجام فعالیت‌های پژوهشی اشاره کرده‌اند [۲۳]. در تحقیق Richardson نیز که پیرامون بررسی ویژگی‌های استاد خوب از دیدگاه دانشجویان انجام شده است، چنین آمده که دانشجویان ویژگی‌های استاد خوب را در چهار حیطه اخلاقی، آموزشی، پژوهشی و رفتاری مطرح کرده‌اند [۲۴].

حال با توجه به اهمیت استاد و نقش آن در کیفیت یادگیری دانشجویان، در این پژوهش ویژگی استاد موفق در حیطه آموزش مجازی دانشگاهی در قالب چهار حیطه دانش‌پژوهی، مهارت و تعهد الکترونیکی و روش تدریس که از اهمیت بیشتری برخوردارند مورد بررسی قرار گرفته است.

با توجه به موارد مذکور، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر است:

۱. دانش‌پژوهی، مهارت و تعهد الکترونیکی و روش تدریس در تبیین استاد موفق تأثیر بسزایی دارند.
۲. بین دیدگاه دانشجویان در تبیین استاد موفق (با توجه به عوامل جمعیت‌شناختی جنسیت و مقطع تحصیلی) تفاوت معنادار وجود دارد.
۳. بین دیدگاه دانشجویان با توجه به مقطع تحصیلی در تبیین استاد موفق تفاوت معنادار وجود دارد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده و برای اجرای آن از روش توصیفی (پیمایشی) استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، مشتمل بر ۱۲۷۰ نفر (۱۲۰۰ نفر در دانشگاه مجازی شیراز و ۷۰ نفر دانشجویان دانشگاه مجازی علوم پزشکی شیراز) در سال تحصیلی ۹۱-۹۲ با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران تعداد ۲۹۱ نفر در دانشگاه مجازی شیراز و در دانشگاه مجازی علوم پزشکی شیراز با توجه به اینکه حجم جامعه کم بود (۷۰ نفر) اقدام به سرشماری گردید که از این تعداد دسترسی به ۶ نفر مقدور نگردید و ۴ نفر پرسشنامه‌ها را برگشت ندادند و در نهایت تعداد ۶۰ نفر به عنوان نمونه آماری پژوهش برآورد گردید که از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی انتخاب شده است. جدول ۱، حجم نمونه آماری پژوهش براساس جنسیت و مقطع تحصیلی را نشان می‌دهد.

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصد حجم نمونه دانشگاه‌های مجازی شیراز به تفکیک جنسیت و مقطع تحصیلی

شاخص آماری		جنسیت				مقطع تحصیلی				
		پسر		دختر		کارشناسی پیوسته		کارشناسی ناپیوسته		
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
دانشگاه مجازی شیراز	۱۱۶	۳۹/۹	۱۷۵	۶۰/۱	۷۸	۲۶/۸	۸۲	۲۸/۲	۱۳۱	۴۵
دانشگاه مجازی علوم پزشکی	۲۴	۴۰	۳۶	۶۰	-	-	-	-	۶۰	۱۰۰

به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته ۳۲ گویه‌ای بر اساس مقیاس پنج سطحی Likert (۱=بی‌اهمیت تا ۵= بسیار مهم) استفاده شده است. جهت سنجش روایی پرسشنامه مقدماتی تهیه گردید و در اختیار کارشناسان و متخصصان قرار گرفت. پس از بررسی نظرات با تغییر برخی از موارد و اصلاح و حذف تعدادی از آنها، پرسشنامه نهایی تهیه شد. برای تعیین اعتبار پژوهش از روش آلفای کرونباخ (Cronboakh Alpha) استفاده گردید و ضریب اعتبار ۰/۹۳ به دست آمد. پرسشنامه تدوین شده به صورت حضوری در بین دانشجویان توزیع شده است. روش اجرای پژوهش به این صورت بود که محقق و همکاران محقق با تک تک افراد ملاقات حضوری داشته و ضمن توضیح اهمیت پژوهش پرسشنامه را در بین افراد نمونه توزیع نموده است.

جدول ۲: نحوه توزیع سؤال‌های هر مؤلفه و شماره سؤال در پرسش‌نامه

ردیف	مؤلفه‌ها	تعداد سؤال‌ها	نحوه توزیع سؤال‌ها
۱	دانش پژوهی	۸	۱-۸
۲	مهارت در تعامل الکترونیکی	۱۱	۹-۱۹
۳	روش تدریس	۱۳	۲۰-۳۲

نظر به اینکه استفاده از آزمون پارامتریک مستلزم اطمینان از نرمال بودن توزیع داده‌ها است، ابتدا آزمون کالموگراف-اسمیرنوف اجرا و پس از آن برای تجزیه تحلیل داده‌ها از طریق نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ در سطح آمار استنباطی از آزمون‌های T تک‌متغیره، T مستقل، تحلیل واریانس تک‌راهه (ANOVA) و آزمون تعقیبی شفه (Sheffe) استفاده شده است.

یافته‌ها

در این پژوهش داده‌های جمع‌آوری شده با توجه به سؤال‌های پژوهش توصیف و تجزیه و تحلیل شده‌اند. قابل ذکر است در مورد پاسخ سؤال‌های اول تا پنجم پژوهش، مطالب مربوط به استنباط و تعمیم این سؤال‌ها برای نتیجه‌گیری ارائه گردیده است. اولویت‌بندی حیطه‌های ویژگی استاد موفق از دیدگاه دانشجویان دانشگاه‌های مجازی شیراز در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: آزمون t مستقل برای مقایسه میانگین نمره حیطه‌ها در دو دانشگاه مجازی شیراز و علوم پزشکی

p-value	دانشگاه مجازی شیراز		دانشگاه مجازی شیراز		حیطه
	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۸۵	۲/۹۸	۳۵/۷۶	۳/۴۸	۳۴/۹۳	دانش پژوهی
۰/۰۰۱	۴/۴۹	۴۵/۷۸	۶/۹۰	۴۳/۳۸	تعهد و مهارت الکترونیکی
۰/۱۳۵	۵/۳۳	۵۵/۹۳	۶/۶۸	۵۴/۷۳	روش تدریس

بر اساس اطلاعات جدول ۳، t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای $p \leq 0.05$ فقط در حیطه تعهد و مهارت الکترونیکی کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین بین حیطه‌های تعهد و مهارت الکترونیکی در دو دانشگاه مجازی شیراز و دانشگاه مجازی علوم پزشکی شیراز تفاوت معناداری وجود دارد. بین دانشگاه مجازی شیراز و دانشگاه مجازی علوم پزشکی در دو حیطه دیگر تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه اول پژوهش: دانش پژوهی، تعهد و مهارت الکترونیکی و روش تدریس در تبیین استاد موفق تأثیر بسزایی دارند. بر اساس اطلاعات جدول ۴، مقدار سطح معنی داری کوچکتر از ۰/۰۱ می‌باشد ($p\text{-value} \leq 0.01$)، بنابراین فرضیه پژوهش تأیید می‌گردد. یعنی دانشجویان دانشگاه‌های مجازی شیراز معتقدند حیطه‌های دانش پژوهی، تعهد و مهارت الکترونیکی و روش تدریس در تبیین استاد موفق، اثرگذار است.

علاوه بر این نتایج جدول نشان می‌دهد که دانشجویان دانشگاه مجازی علوم پزشکی حیطه‌های فوق را در تبیین استاد موفق مهمتر می‌دانند. همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد که دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز نسبت به دانشجویان دانشگاه شیراز عوامل فوق را در تبیین استاد موفق مهم‌تر می‌دانند.

جدول ۴: اثر دانش‌پژوهی، تعهد و مهارت الکترونیکی و روش تدریس بر تبیین استاد موفق با استفاده از آزمون T تک متغیره

مؤلفه	دانشگاه مجازی	میانگین	انحراف معیار	t	p-value
دانش پژوهی	شیراز	۳۴/۹۳	۳/۴۸	۵۳/۴۴۳	۰/۰۰۱
	علوم پزشکی	۳۵/۷۷	۲/۹۸	۳۰/۵۰۴	۰/۰۰۱
تعهد و مهارت الکترونیکی	شیراز	۴۳/۳۸	۶/۹۰	۲۵/۶۵۸	۰/۰۰۱
	علوم پزشکی	۴۵/۷۸	۴/۴۹	۲۲/۰۲۸	۰/۰۰۱
روش تدریس	شیراز	۵۴/۷۳	۶/۶۸	۴۰/۱۳۴	۰/۰۰۱
	علوم پزشکی	۵۵/۹۳	۵/۳۳	۲۴/۵۹۷	۰/۰۰۱

جدول ۵: مقایسه میانگین و انحراف معیار هریک از حیطه‌ها در بین دانشجویان دختر و پسر

حیطه	جنس	فراوانی	میانگین کل	میانگین	انحراف معیار	p-value
دانش پژوهی	پسر	۱۴۰	۳۵/۰۷	۳۵/۰۶	۳/۲۷	۰/۹۷۴
	دختر	۲۱۱		۳۵/۰۷	۳/۵۳	
تعهد و مهارت الکترونیکی	پسر	۱۴۰	۴۳/۷۹	۴۳/۳۶	۶/۰۱	۰/۲۹۷
	دختر	۲۱۱		۴۴/۱۱	۷/۰۱	
روش تدریس	پسر	۱۴۰	۵۴/۹۴	۵۴/۴۲	۶/۲۵	۰/۲۰۳
	دختر	۲۱۱		۵۵/۳۲	۶/۶۴	

بر اساس نتایج جدول ۵، در تمام حیطه‌ها اختلاف مشاهده شده بین میانگین دانشجویان پسر و دختر معنادار نیست، زیرا مقدار سطح معنی‌داری بزرگتر از ۰/۰۵ است. یعنی دانشجویان پسر و دختر در تمام سؤال‌های نظرات یکسانی ارائه نموده‌اند. فرضیه سوم پژوهش: بین دیدگاه دانشجویان با توجه به مقطع تحصیلی در تبیین استاد موفق تفاوت معنادار وجود دارد. برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل واریانس تک متغیره استفاده شده است.

اختلاف مشاهده شده بین میانگین دانشجویان با مقاطع تحصیلی مختلف در سؤال‌های اول و سوم معنادار است زیرا مقدار سطح معنی‌داری کوچکتر از ۰/۰۵ است. یعنی دانشجویان با مقاطع تحصیلی کارشناسی پیوسته، کارشناسی ناپیوسته و کارشناسی ارشد در سؤال‌های اول و دوم در مورد ویژگی‌های استاد موفق نظرات یکسانی ارائه نموده‌اند. در سؤال‌های سوم اختلاف مشاهده شده بین مقاطع تحصیلی کارشناسی پیوسته، کارشناسی ناپیوسته و کارشناسی ارشد معنادار نیست.

قابل ذکر است به دلیل این که تفاوت میانگین‌ها معنادار بود، از آزمون تعقیبی شفه برای تعیین منبع تفاوت‌ها استفاده شد. طبق نتایج آزمون شفه در حیطه دانش‌پژوهی و تعهد و مهارت الکترونیکی بین دیدگاه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد با دانشجویان مقطع کارشناسی (پیوسته و ناپیوسته) تفاوت معنادار وجود دارد. به عبارت دیگر دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد بیشتر از دانشجویان مقطع کارشناسی (پیوسته و ناپیوسته) معتقدند گویه‌های این دو حیطه ویژگی‌های استاد موفق را تبیین می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

ارزشیابی اعضای هیئت علمی در هر مؤسسه آموزشی یکی از بارزترین برنامه‌ها است و تدارک و توسعه برنامه ارزشیابی یک استاد خوب از اولویت‌های مهم یک مؤسسه آموزشی محسوب می‌شود. از طرفی دیگر فناوری آموزشی و اساتید مهم‌ترین عامل موفقیت برای رسیدن به اهداف آموزشی محسوب می‌شوند. یکی از متداول‌ترین روش‌های تعیین شایستگی یک استاد خوب نظرخواهی از دانشجویان است. طی سال‌های گذشته مطالعاتی در این راستا انجام گرفته و دیدگاه دانشجویان در خصوص معیارهای یک استاد خوب مورد بررسی قرار گرفته است. آشنایی با دیدگاه دانشجویان به عنوان استفاده‌کنندگان اصلی آموزش به برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران سیستم آموزشی کشور کمک خواهد نمود تا ویژگی‌های یک استاد موفق را از دیدگاه دانشجویان نیز مدنظر داشته باشند و با ارائه یک برنامه مناسب در تنظیم فعالیت‌های تدریس و ارزیابی استاد تصمیم‌های لازم را اعمال نمایند.

در این مطالعه، نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش نشان داد که یک استاد موفق از نظر دانشجویان به ترتیب اهمیت باید از ویژگی‌های دانش‌پژوهی، روش تدریس و تعهد و مهارت الکترونیکی در دانشگاه مجازی شیراز و ویژگی‌های دانش‌پژوهی، روش

تدریس و تعهد و مهارت الکترونیکی در دانشگاه مجازی علوم پزشکی برخوردار باشد. به نظر می‌رسد این تفاوت ناشی از ذهنی بودن پاسخ‌ها و عدم آگاهی کافی دانشجویان از فرآیند تدریس باشد که امکان قضاوت مناسب را برای تعیین ویژگی‌های مشترک یک استاد موفق دانشگاهی، به دانشجو نمی‌دهد. یکی دیگر از دلایل احتمالی، رشته و مقطع تحصیلی می‌باشد که باعث شده سطح انتظارات دانشجویان متفاوت باشد زیرا در دانشگاه مجازی شیراز، رشته‌های مهندسی و حقوق در دو مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد و در دانشگاه علوم پزشکی رشته آموزش پزشکی فقط در مقطع کارشناسی ارشد ارائه می‌گردد.

در مطالعه معزی و همکاران، دانش‌پژوهی به‌عنوان اولین ویژگی یک استاد خوب دانشگاهی بیان شده است. در مطالعه‌ای که مرنیدی انجام داده است روش تدریس را به‌عنوان عمده‌ترین ویژگی یک استاد موفق معرفی کرده است [۲۵]. در مطالعه دیگری در دانشگاه علوم پزشکی اهواز، مهم‌ترین معیار یک استاد موفق از نظر دانشجویان، رفتار و عملکرد آموزشی استاد بوده و از نظر آنان ویژگی‌های شخصیتی و دانشگاهی مدرسین و طریقه ارزشیابی دانشجویان نیز دارای اهمیت متوسط بوده است [۲۶]. در خصوص تأثیر دانش‌پژوهی در تبیین استاد موفق، دانشجویان دانشگاه‌های مجازی شیراز معتقدند که دانش‌پژوهی در تبیین استاد موفق اثرگذار است.

در حیطه دانش‌پژوهی، دانشجویان، برخورداری استاد از دانش روز علمی در حوزه تخصصی و توانایی تجزیه و تحلیل مفاهیم و موضوعات علمی را مهم‌ترین و چاپ مقالات علمی را کم‌اهمیت‌ترین معیار یک استاد موفق دانستند. از خصوصیات مهم استاد این است که با تازه‌های علمی رشته خود آشنا باشد و مدام مطالعه داشته باشد. Mandira و همکاران نیز در تحقیقی با عنوان ویژگی‌های یک استاد ایده‌آل، خصوصیت علم به موضوع را به‌عنوان یکی از صفات استاد ایده‌آل مورد تأکید قرار داده‌اند [۲۷]. این یافته همچنین با یافته‌های Roberts و Dyer [۲۰]، Lockaby و Vaughn [۲۸] و Thompson و Luft [۲۹] مطابقت دارد. ولی با نتیجه Richard و همکاران همخوانی ندارد [۳۰]. در پژوهش مبارکی و کداوی، ۹۸ درصد از دانشجویان تسلط بر موضوع درسی را از مهم‌ترین ویژگی‌های یک استاد توانمند بیان کرده‌اند [۱۱]. قربانی و همکاران نیز در مطالعه‌ای در دانشگاه علوم پزشکی سمنان، تسلط استاد بر درس مورد تدریس و دانش جدید در آن زمینه را از مهم‌ترین ویژگی‌های یک استاد توانمند از دیدگاه دانشجویان پرستاری عنوان کردند [۷]. لذا برخورداری از دانش تخصصی و تسلط علمی باید اولویت اول کمیته جذب دانشگاه برای جذب هیئت علمی باشد. اغماض در این زمینه منجر به افت کیفیت آموزشی دانشگاه و در نهایت کیفیت خدمات رسانی در حیطه سلامت کشور و شرکت‌های صنعتی خواهد شد.

در خصوص تأثیر تعهد و مهارت الکترونیکی در تبیین استاد موفق، دانشجویان دانشگاه‌های مجازی شیراز معتقدند تعهد و مهارت الکترونیکی در تبیین استاد موفق، اثرگذار است. Clark ورود فناوری و وسائل ارتباط رسانه‌ای را در مباحث آموزشی حتمی و اجتناب‌ناپذیر می‌داند [۳۱]. هنگام استفاده از نظام نوین یا ابزار یادگیری جدید لازم است تا دیدگاه‌ها و نگرش دانشجویان و اساتید در خصوص این ابزار و نظام مورد بررسی قرار گیرد تا مقدمات افزایش اثربخش یادگیری و آموزش فراهم شود. از آنجا که در آموزش مجازی کلاس به‌صورت تعامل رو در رو تشکیل نمی‌شود و آموزش‌ها به‌صورت اینترنتی و دنیای نت می‌باشد لذا ضروری است که مدرسان نحوه کار کردن با فناوری‌های آموزشی را بدانند و بتوانند در عین حال که از طریق این فناوری‌ها مطالب را ارائه می‌دهند، فعالیت‌های دانشجویان را بررسی کرده و از این طریق مشکلات و نارسایی‌های دانشجویان را برطرف نمایند و آموزش با کیفیت برای یادگیرندگان فراهم نمایند.

در خصوص تأثیر روش تدریس در تبیین استاد موفق، دانشجویان دانشگاه‌های مجازی شیراز معتقدند روش تدریس در تبیین استاد موفق، اثرگذار است.

در راستای تأیید نتیجه پژوهش حاضر، پژوهش راهب و همکاران نیز نحوه سازمان‌دهی و تنظیم درس و قابل فهم بودن مطالب درس را به‌عنوان ویژگی مهم یک استاد خوب دانشگاهی می‌داند [۱۸]. پژوهش شیخ‌زاده و ثمری هم نشان دادند تدوین طرح درس را یکی از بخش‌های اساسی فعالیت‌های قبل از تدریس می‌داند که مدرس را برای آرایه آموزش مؤثر و با کیفیت آماده می‌کند [۳۲]. واضح است که این کمیت تدریس نیست که نقش کلیدی در فرآیند یاددهی-یادگیری را ایفا می‌کند بلکه چگونگی ارائه محتوای درسی در کلاس که منبع از قابل فهم بودن مطالب درس و نحوه سازمان‌دهی آن است که نقشی کلیدی دارد. همان طوری که ذکر شد از نظر دانشجویان، نحوه سازمان‌دهی و تنظیم درس و قابل فهم بودن مطالب درس ویژگی مهم یک استاد موفق دانشگاهی می‌باشد. این ویژگی‌ها را می‌توان با ورود هیئت علمی به دانشگاه، به وی آموزش داد. به‌عنوان مثال نحوه سازمان‌دهی و تنظیم درس، برقراری ارتباط با دانشجویان، آگاهی از روش‌های تدریس مختلف و مواردی دیگر از این قبیل، همچنین آموزش برخی از

اصول روان‌شناسی، مواردی است که با شرکت اساتید در بدو استخدام در کارگاه‌های آموزشی طراحی شده توسط مراکز توسعه آموزش دانشگاه، آمادگی لازم برای ورود به کلاس و ارائه تدریس موثر را کسب نماید. این امر با ایجاد رضایت‌مندی در دانشجویان، کیفیت یاددهی-یادگیری را بهبود خواهد بخشید.

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد کاربردی زیر بیان می‌گردد:

با توجه به اینکه در آموزش مجازی ویژگی‌های استاد موفق در چهار حیطه دانش‌پژوهی، شخصیت، تعهد و مهارت الکترونیکی و روش تدریس مهم می‌باشد پیشنهاد می‌شود در دانشگاه‌های مجازی گزینش و گماردن استادان بر اساس ویژگی‌های مزبور انجام گیرد.

پیشنهاد می‌گردد نتایج حاصل از این پژوهش و پژوهش‌های مشابه در خصوص دیدگاه‌های فراگیران در جریان یک مطالعه فراتحلیلی دسته‌بندی و تدوین گردیده و شاخص‌های استخراج شده به عنوان ابزارهای روا و پایا مورد استفاده نهادهای تصمیم‌گیرنده قرار گرفته تا ضمن فراهم نمودن محیط آموزشی مناسب، ارزشیابی واقعی از عملکرد آموزشی اساتید صورت گیرد و در نهایت منجر به ارتقای کیفیت آموزش دانشگاه‌های مجازی در کشور گردد، در جهت افزایش اعتبار ویژگی‌های استادان نه تنها شاخص‌ها و سؤالات درست تعریف شوند بلکه از خود اساتید در تعیین معیارهای استاد موفق استفاده شده و پرسشنامه‌های ارزشیابی از استادان جهت تعیین موفقیت آنها و میزان برخورداری آنها از ویژگی‌های استاد موفق با مشارکت اعضای هیئت علمی ساخته شود.

با توجه به اینکه در حیطه تعهد و مهارت الکترونیکی دانشجویان توانایی کار کردن استاد با فناوری‌های لازم را مهمترین ویژگی استاد موفق می‌دانند، پیشنهاد می‌گردد که آموزش استادان باید در راستای دستیابی به مبانی، مفاهیم و اصول یادگیری الکترونیکی مورد توجه قرار گیرد. با توجه به کمبود وقت مدرسان لازم است دوره‌های آموزشی در کارگاه‌های آموزشی مدون، فشرده و در عین حال با کیفیت بالا و زیر نظر متخصصان دایر گردد.

با توجه به اینکه دانشجویان، نحوه سازمان‌دهی و تنظیم درس و قابل فهم بودن مطالب درس را جزء مهمترین ویژگی استاد موفق می‌دانند. پیشنهاد می‌گردد که با برگزاری دوره‌های آموزشی زمینه‌آشنایی با طرح درس و چگونگی تنظیم مطالب درسی فراهم شود و استادان با اصول روانشناسی یادگیری آشنا گردند.

Resources

1. Boyld D, Goldhaber D, Lankford H, Wyckoff J. The Effect of Certification and Preparation on Teacher Quality. *Journal of Future Child*. 2007;17(3):45-68.
2. Day TM, Raven MR, Newman ME. The Effects of World Wide Web Instruction and Traditional Instruction and Learning Style on Achievement and Changes in Student Attitudes in a Technical Writing in an Agriculture Course. *Journal of Agricultural Extension*. 2005;39(4):65-75.
3. Talebzade M, Hosseini A. Efficacy Remote Centers and Training Programs and Courses in High Schools Nationwide. *Journal of Educational Innovations*. 2007;19(6):73-92. [In Persian]
4. Karimi MS. Virtual Training and Virtual Learning Standards [Internet]. 2009 [cited 2013 Des 25; updated 2013 Des 29]. Available from: www.prozhe.com
5. Abdollahi S, Zamani BE, Ebrahim Zadeh E, Zandi B, Zare H. Comparative Study of Masters and Executive Manager's Prospect about the Main Obstacles in Partnership of Masters at Virtual Educating Courses. *The Scientific Researching Journal of Educational Technology*. 2009;4(3):203-214. [In Persian]
6. Shaejabi H. *Educational Skills (Teaching Methods and Techniques)*. Tehran: Samt Publication; 2006. p. 87. [In Persian]
7. Ghorbani R, Haaji Aghajani, S, Heydarifar M, Andadeh N, Shams Abadi M. Study the Prospect of the Students of Nursing and Paramedical Science University of Semnan Medical Science University about the Characteristics of a Good Master. *The Scientific Magazine of Semnan Medical Science University*. 2008;10(2):77-84. [In Persian]
8. Dargahi H, Hamouzadeh P, Sadeghifar J, Raed Abadi M, Roshani M, Salimi M, Soltanzadeh P. Evaluating the Qualities of a Powerful Master for Effective Teaching in Viewpoint of Students of Paramedical Science of Tehran Medical Science University. *The Journal of Paramedical College of Tehran Medical Science University (Health Envoy)*. 2010;4(3,4):91-98. [In Persian]
9. Gillespie M. Student-Teacher Connection: A Place of Possibility. *Journal of Advance Nurse*. 2005;52(2):211-219.

10. Maat SM, Zakaria E. The Learning Environment, Teachers Factor and Students Attitude towards Mathematics amongst Engineering Technology Students. *International Journal of Academic Research*. 2010;1(2):16-20.
11. Mobaraki A, Koldavi A. Characteristics of a Good Master from the Prospect of the Students of Medical University of Yasouj. *Dena Magazine*. 2007;2(2):55-59. [In Persian]
12. Sproule P. Student Evaluation of Teaching: A Methodological Critique of Conventional Practices [Internet]. 2006 [cited 2013 Des 10; updated 2013 Des 20]. Available from: <http://trc.ucdavis.edu/TRC/ta/Tadevel/seldim>.
13. Simpson D, Fincher RH, Hafler JP, Irby DM, Richards BF, Rosenfeld GC. Advancing Educators and Education by Defining the Components and Evidence Associated With Educational Scholarship. *Med Educ*. 2007;41(10):1002-9.
14. Govindasamy T. Successful Implementation of E-learning Pedagogical Considerations. *The Internet and Higher Education*. 2002;4(5):287-299.
15. Mehr Mohammadi M, Abedi L. Quality of Teaching and its Aesthetic Dimensions. *Instructor Magazine*. 2001;5(3):43-57. [In Persian]
16. Javadian Y, Miri SM, Alizadeh Navaee R, Karimi P. Student's Opinion about the Theoretical Teaching Methods of Medical Science University of Babol. *The Magazine of Medical Science University of Babol*. 2002;2(4):56-61. [In Persian]
17. Aghakasiri Z. A Survey in Virtual Education from the Viewpoint of Masters and Students of this Plans Regarding to the Available Standards [Master thesis]. Tehran: Tehran University; 2007. [In Persian]
18. Raheb M. Perspectives and Nursing Students of Semnan University of Medical Sciences Unauthorized Characteristics of a Good Educator [Master thesis]. Semnan: University of Semnan; 2008. [In Persian]
19. Navabi N, Jahaniyan I, Haaji Ahmadi M, Parvaneh M. Characteristics of a Good Master from the Prospect of the Students of Babil Medical Science University. *The Magazine of Babol Medical Science University*. 2010;12(1):8-13. [In Persian]
20. Roberts G, Dyer J. Characteristic of Effective Agricultural Teachers. *Journal of Agricultural Education*. 2004;45(4):23-34.
21. Richardson AG, Arundell A. Characteristics of the Effective Teacher as Perceived by Pupils and Teachers: A Caribbean Case Study; ERIC Document Reproduction, Service. 2006;3(2):235-249.
22. Ciancialow H. The Comparative Students of College in the Teacher Characteristics. *Journal of Psychology*. 2007;69(6):32-33.
23. Clarmin B. Students Opinion of Master Desirable Characteristics. *Journal of Social Psychology*. 2008;25(71):29- 43.
24. Richardson K. The Standpoint Collegian around Master Characteristics. *The Journal of Curriculum*. 2008;26(12):39-40.
25. Moazi M, Borayhan S, Baygi A, Poorhaydari B. Priority Evaluation Criteria for Teachers to See Students of Medical Sciences. *Journal of Kerman University of Medical Sciences*. 2006;3(2):55-72. [In Persian]
26. Sharifi M, Joorabchi Z, Alipour M. Masters's Effectiveness in Evaluating the Masters by their Students and their Methods. *The Magazine of Ghazvin Medical Science University*. 2001;7(22):81-87. [In Persian]
27. Marandi A. Study the Qualities of a Good Master from the Students and Masters Point of View [Master thesis]. Zahedan: Medical Science University of Zahedan; 2002. [In Persian]
28. Lockaby J, Vaughn P. Teaching Values in Agricultural Education. *Journal of Agricultural Education*; 1999;40(1):74- 81.
29. Luft V, Thompson GW. Factoring Contributing to the Effectiveness of Agricultural Education Teachers: What Students Say?. *The Agricultural Education Magazine*. 1995;68(3):23-24.
30. Richard T, Walls AH, Nardi AM, Von M, Hoffman N. The Characteristics of Effective and Ineffective Teachers. *Teacher Education Quarterly*. 2002;13(4):56-79.
31. Clark RE. Media will never Influence Learning, Educational Technology. *Research and Development*. 1994;42(2):21-29.
32. Shaykhzadeh M, Samari SH. University Professors Teaching Methods in the West Azarbaijan Province. *Journal of Research in Educational Management*. 2010;3(3):72-94. [In Persian]